

**SCHUMAN EN ZIJN
VISIE OP EUROPA:
GOED BESTUUR
VOOR EEN
VEILIGE WERELD**

SCHUMAN EN ZIJN VISIE OP EUROPA: GOED BESTUUR VOOR EEN VEILIGE WERELD¹

Auteur

Margriet Krijtenburg
De Haagse Hogeschool

Correspondentieadres

g.krijtenburg@hhs.nl

Lectoraat

European Integration

Lector

Jaap de Zwaan

Samenvatting

Dit artikel is een samenvatting van mijn proefschrift over Schumans Europa en zijn referentiekader dat de oorspronkelijke visie weergeeft van de grondlegger van de Europese eenwording, Robert Schuman. Het laat zien hoe zijn gedachten, persoonlijkheid, katholieke geloof en afkomst uit Elzas-Lotharingen samenkomen in zijn visie op Europese eenwording. Hij ziet de *raison d'être* van de Europese eenwording bij het Europees spiritueel en cultureel erfgoed. Effectieve solidariteit over de grenzen heen beschouwt hij een logisch gevolg daarvan. Schuman is van mening dat de integratie stapje voor stapje zal moeten plaatsvinden en generaties zal duren. De nationale belangen zullen in dit proces en in deze visie van eenwording zoveel mogelijk worden ontzien, tenzij deze ingaan tegen de gemeenschappelijk Europese belangen. Schumans zienswijze werpt een verfrissende blik op de huidige situatie van de EU en geeft inzicht in de oorzaak van de EU-problemen. Het levert daarmee een denkkader waarmee gewerkt kan worden aan de oplossing.

De Europese Unie (EU) heeft het moeilijk heden ten dage. Schumans Europese eenwording met de burger als spil, is een Europese eenwording met de economie als spil geworden. Tevredenheid en solidariteit veranderen gestaag in ontevredenheid en doorgeslagen individualisme. Een goed moment om stil te staan bij de oorspronkelijke visie van de 'Vader van Europa', Robert Schuman, op de Europese eenwording en om te zien hoe hij zelf deze visie in zijn leven integreerde. Het werpt een verfrissende blik op de EU en geeft hoopvolle richtlijnen.

"Robert Schuman zal de leidsman zijn voor ons Europees geweten en degene blijven die de weg heeft aangegeven waarvan we niet meer mogen afwijken." (De Groote (Euratom), 1963, p. 20)

Wie is deze Schuman? Hoezo was hij de leidsman voor ons Europees geweten? Zou hij iets kunnen betekenen voor de crisis van de EU van nu? Zou hij bij kunnen dragen aan een goed bestuur voor een veilige wereld? Robert Schuman was dé architect van de Europese eenwording zoals ik door documenten uit de Schuman Archieven in Metz en verder promotieonderzoek naar deze 'Vader van Europa' – waartoe hij in 1957 unaniem door het Europees Parlement werd uitgeroepen – heb kunnen vaststellen. Hij was het die na de Tweede Wereldoorlog de eerste geweldloze revolutie teweeg bracht op het Europese continent met de Schuman Verklaring van 1950. Meer dan zestig jaar vrede tussen de EU-lidstaten na meer dan duizend jaar oorlog zijn het gevolg. Hoezo een leidsman? Hoezo innovatief? Verzoening in plaats van vergelding tussen aartsvijanden heeft hij teweeg gebracht. Frankrijk en Duitsland zouden voor het eerst sinds het Verdrag van Verdun (843) elkaar de helpende hand toesteken. Ze zouden op supranationaal niveau gaan samenwerken op het gebied van kolen en staal, in plaats van elkander er de oorlog om te verklaren of elkaars toegebracht leed te vergelden. Als dit niet vernieuwend genoemd mag worden...?

Schumans verzoeningsinzet had als *raison d'être* het Europees spiritueel en cultureel erfgoed en daarmee een diepere grond dan de noodzaak de gevaarlijke politieke en economische omstandigheden van die tijd het hoofd te bieden. De reden van eenwording lag daarmee op het culturele en spirituele vlak en dus niet bij de contemporaine omstandigheden; alhoewel die daar wel aan bijdroegen. Ook lag de reden tot eenwording dus niet bij de noodzaak tot institutionele samenwerking, al was deze laatste er wel een noodzakelijk gevolg van.

De Schuman Verklaring heeft Europa diepgaand veranderd. Het spreekt voor zich dat Schuman niet de enige grondlegger van de Europese eenwording was en dat deze eenwording zonder Monnet, Adenauer, De Gasperi en anderen niet tot stand zou zijn gekomen. Maar, uit mijn promotieonderzoek (Krijtenburg, 2012) is gebleken dat Schuman, toentertijd minister van Buitenlandse Zaken, de grond voor de Europese gemeenschap met een supranationale structuur heeft voorbereid. Ook was hij degene die de verantwoordelijkheid op zich nam om de Verklaring door te voeren ondanks heftige tegenstand van met name de gaullisten, nationalisten en communisten. De gevolgen van zijn handelen zijn nog altijd goed merkbaar, maar zijn gedachtegoed, zijn voorbereidend werk en cruciale input in de Schuman Verklaring zijn minder bekend en daarmee ook de verfrissende kijk die ze kunnen bieden op het Europa van vandaag.

Om deze cruciale input van Schuman in de Schuman Verklaring en de strekking ervan voor de EU van nu goed te begrijpen en om beter op de hoogte te zijn van zijn visie op de Europese eenwording is een goed begrip van Schuman zelf, van zijn persoonlijkheid, achtergrond, intellectuele context en politieke omstandigheden essentieel. Uit deze aspecten kunnen namelijk zijn principes voor Europese integratie worden gedestilleerd. Deze principes komen, zoals in bovenstaande alinea reeds geïntroduceerd, neer op: effectieve solidariteit, supranationaliteit en een morele grondslag die voortkomt uit het gemeenschappelijk Europees spiritueel en cultureel erfgoed. Ze gaan als een rode draad door al zijn beleidslijnen en gedachten en betreffen daarom ook zijn visie op de mens, op Europees burgerschap, op het fundament van de Europese eenwording, op democratie in het algemeen en op Europa als heer en meester over zijn eigen lot.

Schuman wilde, heel in het kort gezegd, een politieke unie tot stand brengen door economische samenwerking en integratie in de lijn van de morele orde zoals die voortkomt uit het christendom. Hij beoogde een integratie die de christelijke broederschap bevorderde. Dit betekende ook dat de Europese eenwording zoals hij die voor ogen had, zich niet beperkte tot het Europese continent, maar verder ging:

“Meer dan ooit zijn de continenten en bevolkingen van elkaar afhankelijk zowel wat betreft de productie als wat betreft de handel, de uitwisseling van wetenschappelijk onderzoek en de onmisbare uitwisseling van arbeidskrachten en productiemiddelen. De politieke economie moet globaliseren.” (Schuman, 2005, p. 41)

De originele Franse versie van *Pour l'Europe* geef ik hierbij ook omdat deze taalgevoeligheden kan uitdrukken die nooit helemaal verdekt zijn in een vertaling. *“Les continents et les peuples dépendent plus que jamais les uns des autres, tant pour la production des biens que pour leur débit, tant pour l'échange des résultats de la recherche scientifique que pour celui de main-d'œuvre indispensable et des moyens de production. L'économie politique devient inévitablement une économie mondiale.”*

De gevolgen van deze wederzijdse afhankelijkheid brengen met zich mee dat het onmogelijk is om onverschillig te staan tegenover het gelukkige of ongelukkige lot van bevolkingsgroepen. Voor een Europeaan die na kan denken, is het niet langer mogelijk om zich hatelijk over buurmans leed te verheugen; ieder is in voor en tegenspoed verenigd in een gemeenschappelijk lot.

“Cette interdépendance a pour conséquence que le sort heureux ou malheureux d'un peuple ne peut laisser les autres indifférents. Pour un Européen qui réfléchit, il n'est plus possible de se réjouir avec une malice machiavélique de l'infortune du voisin ; tous sont unis pour le meilleur et pour le pire dans une commune destinée.” (Schuman, 2010, pp. 31-32)

Persoonsgebonden geschiedenis

Hoewel in Luxemburg geboren, was Schuman net als zijn Lotharingse vader gehecht aan Lotharingen, het eeuwenlang betwiste Frans-Duitse grensgebied met Frans-Duitse mentaliteit. Het katholieke geloof en de trouw aan Rome waren kenmerkend voor de bevolking uit die streek en weerspiegelden zich ook duidelijk in Robert Schuman, die katholiek was opgevoed en het sterke geloof van zijn moeder had meegekregen. Hij verkeerde veelal in katholieke intellectuele kringen. Zo was hij zijn hele leven lid van de katholieke thomistische studentenvereniging *Unitas* en van het *Görres-Gesellschaft*, dat streefde naar een katholieke wetenschapsbeoefening.

Dat Lotharingen veel voor hem betekende, blijkt ook uit het feit dat hij zich als advocaat in Metz vestigde nadat hij zijn rechtenstudie in Duitsland had afgerond. Hij werd al snel een zeer gewaardeerd advocaat. Hij ging dagelijks naar de mis, was trouw aan de leer van de kerk en was uitstekend thuis in het thomisme. Hij aanvaardde zijn benoeming tot hoofd van de katholieke jeugdorganisaties door de bisschop van Metz en nam tot aan zijn dood ook deel aan bijeenkomsten van andere katholieke organisaties.

Schuman werd tijdens de Eerste Wereldoorlog niet opgeroepen voor het leger. Hij juichte het van harte toe dat Elzas-Lotharingen na deze oorlog weer terugging naar Frankrijk, al betekende dit wel voor hem dat hij zich het Franse burgerlijk recht eigen moest maken, aangezien hij in het Duitse recht zijn doctoraat had behaald.

Vanaf 1919 werd Schuman bij elke verkiezing opnieuw door de bevolking van Lotharingen als de afgevaardigde van hun streek in het Franse parlement gekozen. Vlak daarvoor had hij in opdracht van de Franse regering de 'Lex Schuman' tot stand gebracht, die ten doel had de wetgeving van Elzas-Lotharingen en de centrale nationale wetgeving op elkaar af te stemmen. Deze 'Lex Schuman', die beide partijen tot tevredenheid stemde, gaf al blijk van zijn competenties om tegenstellingen te overbruggen en politiek gevoelige zaken op te lossen. Het liet zien dat hij in staat was om tegenstrijdige belangen te verenigen en dat hij erin slaagde om mensen en zelfs landen die elkaar aanvankelijk vijandig gezind waren, met elkaar te verzoenen. Deze manier van handelen was helemaal in lijn met het thomistisch denken over politieke synergie.

Schuman in zijn intellectuele context

Schuman bewoog zich in een intellectueel klimaat waarin christendom, verzoening en Europese eenwording centraal stonden. Julien Benda, Christopher Dawson, Karl Jaspers, Romano Guardini, Paus Pius XII, T.S. Eliot en Jacques Maritain legden allen de nadruk op

de fundamentele rol van het christendom en verwierpen allen het nazisme. Al deze denkers, behalve Julien Benda, De Rougemont en Brugmans, stelden de mens en zijn transcendentie centraal in alle economische, politieke en maatschappelijke aangelegenheden. Daarnaast stonden met name De Rougemont en Brugmans voor een federale aanpak op alle gebieden, een project dat in hun ogen zo snel mogelijk moest worden aangevat en waarin de burger een centrale rol zou moeten vervullen. Brugmans sprak, net als Schuman, over de noodzaak om West- en Oost-Europa spoedig te herenigen. En verder benadrukte hij het belang voor Frankrijk en Duitsland om tot een samenwerking te komen op het gebied van kolen en staal.

Al deze denkers gaven direct of indirect te kennen dat de morele orde, gestoeld op het christendom, noodzakelijk was als basis voor de politieke, economische en sociale orde. Dawson, Pius XII en Maritain, een neothomist, beklemtoonden daarbij ook dat het geloof en verstand met elkaar verenigbaar waren en, voegde laatstgenoemde eraan toe, dat het geloof het verstand verlichtte. Maritain riep de mens op tot eenheid van leven en tot het gehoor geven aan ieders roeping tot heiligheid midden in de wereld. Deze opmerking van Maritain is tegelijkertijd reeds eigen aan de eerste christenen en wordt aldus verwoord in de Dogmatische Constitutie *Lumen Gentium* van het Tweede Vaticaans Concilie. Maritain benadrukte het belang van godsdienstvrijheid en van het feit dat het bij een politieke gemeenschap allereerst om de mens ging. Hij legde, net als Pius XII, de nadruk op het belang van de natuurwet die alle mensen eigen was en die hij als de bron van de mensenrechten zag. Hij stelde een democratische, politieke manier van regeren voor die gebaseerd was op het christendom en die zou leiden tot wat hij neochristendom noemde. Guardini en Jacques Maritain waren vrienden van Schuman, met wie hij tijd doorbracht in Maria Laach, waar ze katholieke bezinningen en andere katholieke bijeenkomsten hadden. De eerder genoemde federalisten, De Rougemont en Brugmans, maar ook Pius XII benadrukten expliciet het supranationale aspect bij de wederopbouw van Europa.

Schumans gedachten over Europese eenwording kunnen als weinig oorspronkelijk gezien worden wanneer men de vele denkers en politici in aanmerking neemt die in het verleden theorieën en praktische methodes hebben ontwikkeld om tot eenwording van het Europese continent te komen. Wat het Schuman Plan echter uniek maakt en fundamenteel verschillend van voorafgaande ideeën over Europese eenwording en andere vormen van samenwerking zoals de Benelux, OESO en NAVO, zijn: het supranationale aspect, de effectieve solidariteit, de stap-voor-stapmethode voor integratie, de nadruk op bescherming van de nationale identiteiten zolang deze de gemeenschappelijke Europese interesses niet in de weg staan en de nadruk op de ziel van Europa die bij het Europees cultureel erfgoed ligt.

Schuman en zijn politieke omstandigheden

Een blik op Schumans politieke carrière van vlak voor en vlak na de Tweede Wereldoorlog helpt om de bedoeling, het tot stand komen en de impact van de Schuman Verklaring beter te begrijpen. In maart 1940 werd Schuman door Paul Reynauld voor het eerst in het kabinet benoemd als staatssecretaris voor Vluchtelingen zaken. Dit duurde slechts enkele maanden aangezien Reynaulds regering viel en Pétain meteen daarop het stokje overnam. Pétain ver-

plaatste de regering naar Vichy, omdat de Duitsers Parijs hadden ingenomen. Hij bood Schuman de post aan van directeur van het Secretariaat voor Vluchtelingen zaken, maar Schuman sloeg het aanbod af en nam ontslag uit Pétains regering. Als parlamentslid werd hij echter teruggeroepen naar Vichy om daar het voorstel te ondertekenen dat de volmacht aan Pétains regering zou geven. Dit zou nodig zijn om te voorkomen dat de Duitsers zouden denken dat Elzas-Lotharingen weer bij Duitsland wilde horen. Het bleek echter een list te zijn om voor Pétains regering een volledige volmacht te krijgen. En zo kon het gebeuren dat Schuman bij zijn terugkeer naar Metz het eerste parlamentslid was dat door de Gestapo gevangen genomen werd. Na zeven maanden gevangenisstraf en na verscheidene malen geweigerd te hebben om *Gauleiter* te worden en daarmee zijn vrijheid terug te krijgen, werd Schuman voor huisarrest naar Neustadt-Pfalz gestuurd. Een jaar later wist hij te ontsnappen en slaagde hij erin op verschillende plaatsen in Frankrijk onder te duiken. Hij gaf presentaties waarin hij duidelijk maakte dat hij ervan overtuigd was dat de Duitsers de oorlog nooit konden winnen. Hij baseerde zijn mening op geheime informatie waar hij in Neustadt achter was gekomen. Het was ook in die tijd, in 1942, dat Schuman al begon te spreken over de noodzaak van verzoening en Europese eenwording met een supranationale structuur.

Toen de oorlog voorbij was, werd Schuman opnieuw als afgevaardigde van Lotharingen gekozen in het Franse parlement. De autoriteiten van Lotharingen wilden echter dat De Gaulle Schuman eerst zou vrijspreken van mogelijk collaboreren met de Duitsers, omdat Schuman nu eenmaal voor Pétains regering getekend had. De Gaulle trok de beschuldiging tegen Schuman in en hierdoor kon Schuman opnieuw politieke functies bekleden. Dit zouden onrustige jaren worden waarin de ene regering de andere opvolgde en geen regeringsperiode langer dan acht maanden duurde.

Schumans verzoeningspolitiek werd flink tegengewerkt door zowel de gaullisten als de communisten. Daarnaast had Schuman als minister van Financiën ook te maken met een tijd van ernstige crisis en felle stakingen van de kant van de communisten. Hij slaagde er echter in om de situatie het hoofd te bieden en om Frankrijk weer overeind te helpen. Door zijn bekwaamheid als minister was het niet verwonderlijk dat hij bij het vallen van zijn regering meteen daarna tot premier van de volgende regering benoemd werd. Hij vroeg paus Pius XII om zijn zegen te geven voor de zware taak die hem te wachten stond. Ondanks dat de beschuldiging van vermeende collaboratie met de Duitsers officieel was herroepen, bleven de communisten en gaullisten Schuman daar toch telkens opnieuw van beschuldigen, ook tijdens de komende regeringsperiodes.

Als premier verwelkomde Schuman het door de Verenigde Staten aangeboden Marshallplan. Het was in 1947 aangekondigd en werd in april 1948 van kracht. Het plan beoogde economische en financiële steun te geven om verzekerd te zijn van een stabiele Europese economie en politieke orde. Het moest ook voorkomen dat Europa in communistische handen zou vallen. Schuman betreurde het zeer dat Molotov, en daarmee de Sovjet Unie, het Marshallplan verwierp en daarmee het begin van de Koude Oorlog inluidde.

Schuman steunde het initiatief voor het Congres van Den Haag in mei 1948 van harte. Hij zond vertegenwoordigers van zijn regering om bij te dragen aan het doel om tot Europese eenwording te komen. Hij prees de resultaten die in de daaropvolgende jaren tot stand kwa-

men, zoals de Raad van Europa en het Europa College te Brugge. Schumans regering viel over zijn voorstel tot opheffing van het verbod op het financieren van bijzondere scholen. Meteen daarna werd Schuman echter tot minister van Buitenlandse Zaken benoemd, een ambt dat hij vijf jaar lang in zeven verschillende regeringen zou bekleden. Het was een tijd waarin de gevolgen van de Koude Oorlog merkbaar waren en het 'Duitse vraagstuk' snel opgelost diende te worden. Schuman ondertekende in deze jaren ook de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie voor Frankrijk (april 1949), ondanks de felle tegenstand van de gaullisten en communisten die tegen samenwerking met de Amerikanen waren.

De urgentie van het 'Duitse vraagstuk' bracht Schuman ertoe om naar manieren te zoeken om zijn verzoeningspolitiek in praktijk te brengen. Hij organiseerde een ontmoeting met Adenauer. Deze zou een maand later de Duitse Bondskanselier worden. Schuman besprak met hem de mogelijkheden om tot overeenstemming te komen over het onrustige Saar- en Ruhrgebied, dat net als Elzas-Lotharingen fel begeerd werd vanwege de kolen en staal, de essentiële grondstoffen voor de wapenindustrie. Economisch en financieel vielen deze streken onder Frans gezag, maar politiek gezien waren ze onafhankelijk en erkend als Duitse regio's. Schuman zocht ook contact met de Italiaanse premier, De Gasperi, om het 'Duitse vraagstuk' langs de weg van een bredere Europese eenwording op te lossen. Dit zou mogelijk worden als Italië mee zou doen. Op het persoonlijke vlak waren er grote overeenkomsten tussen Schuman, Adenauer en De Gasperi, die het eenwordingsproces aanzienlijk vergemakkelijkten. Alle drie kwamen uit betwiste grensstreken, hadden een sterk katholiek geloof en spraken Duits als moedertaal. Daarnaast waren zij alle drie hoofdrolspelers in de democratische partij van hun eigen land.

Jean Monnet, directeur van het Franse Planbureau, zocht eveneens naarstig naar een Europese oplossing voor het 'Duitse vraagstuk' en legde Schuman een plan voor om dit te bereiken. Hij deed dit echter na eerst Schumans directe medewerkers, Paul Reuter en Bernard Clappier, gehoord te hebben. Dezen reikten hem de basisideeën aan die hij voor dit project kon gebruiken, maar die feitelijk Schumans ideeën waren, zoals dertig jaar later uit onderzoek van Schumans archieven aan het licht kwam. Monnet, die vaak als belangrijkste architect van de Schuman Verklaring gezien wordt, zou alleen al om deze reden zijn plaats als voornaamste ontwerper af moeten staan aan Schuman. De kennis van Schumans persoon, achtergrond en gedachten over Europese eenwording dragen bij aan deze theorie.

De supranationale structuur waar Schuman in 1942 al over sprak, was eindelijk werkelijkheid geworden. Na een aantal dagen intensief werken, politieke diplomatie binnen de regering en Adenauers toestemming, werd de Schuman Verklaring op 9 mei 1950 afgekondigd. Het was de geboorte van wat later de Europese Unie zou worden. Het 'Duitse vraagstuk' was daarmee op een Europese manier opgelost.

Het Schuman Plan was een *saut dans l'inconnu*, 'een sprong in het duister' en een revolutionaire gebeurtenis in de Europese geschiedenis. Het werd ook wel de 'Schuman bom' genoemd, omdat het wereldwijd een aanzienlijke impact had. Effectieve solidariteit, een solidariteit geuit in concrete daden was het *adagium*, het Europees cultureel erfgoed was zijn ziel of *raison d'être*. De functionalistische stap-voor-stapmethode voor integratie betekende dat de nationale identiteiten en belangen gerespecteerd zouden worden zolang deze niet

ingingen tegen de gemeenschappelijke Europese belangen. Eenheid in diversiteit zou het resultaat zijn. Effectieve solidariteit op economisch gebied tussen democratische landen met een gemeenschappelijk, Griek-Romeins en joods-christelijk, erfgoed, zou tot een politieke unie leiden die rekening hield met de christelijke moraal. Europees burgerschap en nationaal burgerschap zouden zich waar nodig aan elkaar aanpassen en in elkaar opgaan zoals de regio zich waar nodig aanpast en opgaat in de staat waar deze toe behoort. Zes landen stemden in met het plan dat op 18 april 1951 leidde tot de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. Deze landen waren Frankrijk, Duitsland, Italië, België, Nederland en Luxemburg. Europa zou niet langer een opeenstapeling van onafhankelijke staten zijn, maar een steeds meer geïntegreerde entiteit, die gekenmerkt werd door eenheid in diversiteit. Het Schuman Plan was een revolutionair plan dat de hoeksteen werd van het toekomstige Europa.

Visie op Europese eenwording

Schumans levensloop, in samenhang met zijn geografische, culturele, intellectuele en politieke achtergrond, laat zijn voorbereidend werk voor de Europese eenwording en zijn doorlaggevende invloed op de Schuman Verklaring zien. Schuman werd daarmee de uitgelezen persoon om naar Europese eenwording toe te werken en de Schuman Verklaring tot stand te brengen. Zijn referentiekader voor Europese eenwording bestaat uit supranationaliteit (met respect voor nationale identiteiten en belangen, zolang deze niet strijdig zijn met gemeenschappelijke Europese belangen), effectieve solidariteit en een stap-voor-stapmethode voor integratie. Alle drie dienen ze te beantwoorden aan de morele orde die gebaseerd is op het christendom. Zijn referentiekader laat zien dat de Europese eenwording gebaseerd is op een levensbeschouwing. Dit referentiekader geeft tijdloze richtlijnen voor Europese eenwording ten behoeve van de burger. Het zou door ieder die belast is met Europese zaken, in aanmerking genomen moeten worden.

Schuman voor de EU van nu

“Europa zal niet in een keer tot stand komen, en ook niet als een gezamenlijke constructie; ze zal door concrete daden tot stand komen, door eerst voor daadwerkelijke solidariteit te zorgen.” (Schuman, 2005, pp. 146, 153)

Schuman in Schuman Declaration: *“L'Europe ne se fera pas d'un coup, ni dans une construction d'ensemble: elle se fera par des réalisations concrètes, créant d'abord une solidarité de fait.”*

Schuman heeft zich altijd verzet tegen zijn politieke tegenstanders die hem verweten de onafhankelijkheid van het (vader) land op te offeren voor een staatloze, 'apatride', supranationale bureaucratie. Op dergelijke beschuldigingen ging hij in door hen eraan te herinneren dat er al sinds mensenheugenis buiten het gezinsverband om gemeenschappen gevormd werden, zoals stammen, steden en landen, die op het gezin geënt waren. En hij voegde daaraan toe dat het bij niemand in zijn hoofd opkwam om deze evolutie tegen te houden of te denken dat een dergelijke ontwikkeling ten nadele van het gezin zou gaan. Dit vergeleek hij vervolgens met elke organisatie die verder gaat dan de nationale staat. Zo'n

organisatie is er niet om de rol van de staat op te heffen of te verminderen, maar juist om de actieradius van die staat te vergroten of verbeteren. Het gaat er volgens hem niet om de staten in elkaar op te laten gaan, *fussionner les états*, om zo een superstaat te creëren. Hij ziet onze staten als een historische realiteit waar men niet om heen kan. Het zou volgens Schuman psychologisch onmogelijk zijn om ze te laten verdwijnen. Hij beschouwt de verscheidenheid juist als iets positiefs, als *‘très heureuse’*. Schuman ziet de Europese politiek als allesbehalve tegengesteld aan het patriottistisch ideaal van ieder van ons (Zie Rougé & Rougé, 2004, pp. 55-57). De publieke machtsdragers moeten, volgens hem, hun beslissingen bij elke afzonderlijke zaak op het juiste niveau nemen (subsidiariteitsprincipe). Het kwam niet bij deze ‘Vader van Europa’ op om de Europese instellingen een absolute autoriteit te geven. Wel was het zo dat hij goed aanvoelde dat in de wereld van vandaag de staten ‘te klein zijn voor de grote problemen’, voor die problemen die een internationale aanpak vereisen. Tegelijkertijd beseft hij dat de staten ‘te groot zijn voor de kleine problemen’, die problemen die beter op lokaal niveau kunnen worden afgehandeld. Hij zag dus geen enkele tegenstelling, maar een daadwerkelijke convergentie tussen wat men bijvoorbeeld in Brussel moet doen voor heel Europa, in Den Haag voor Nederland en in Leeuwarden voor Friesland. Deze convergentie is nog eens zoveel duidelijker omdat deze zich, aldus Schuman, afspeelt en ontwikkelt in een culturele ruimte waar de diversiteit de diepgewortelde eenheid met betrekking tot gedeelde waarden en principes niet mag doen vergeten. Dit is de reden – zo zei Schuman – waarom Europa uit een co-existentie zal moeten bestaan die niet een simpele opeenstapeling van rivellerende staten is die zo nu en dan slaags met elkaar raken, maar een uit vrije wil georganiseerde gemeenschap. Het is dus nodig om dat wat de Europeanen bindt, hun Europees erfgoed, kracht bij te zetten. Dat zal zorgen voor een effectieve, solidariteit die stapje voor stapje concrete vorm krijgt en die bij de integratie rekening houdt met de psyche van de burger.

De multiculturele samenleving

Hoe kan het spiritueel en cultureel erfgoed nog gelden als de *raison d’être* van de Europese eenwording in onze multiculturele samenleving? Juist het feit dat de moraal volgens Schumans levensbeschouwing voortkomt uit het christendom, impliceert allereerst een erkennen dat dit erfgoed in ons DNA zit en dat het alleen al zijn onuitwisbare sporen heeft nagelaten in ons onderwijs, zorg- en rechtssysteem, om een paar voorbeelden te noemen en dat het verder respect met zich meebrengt voor de vrijheid van ieder mens om te geloven of niet geloven wat hij of zij wil, op grond van het natuurrecht dat in de harten van ieder mens ongeacht ras of geloof geschreven staat en dat vorm heeft gekregen in de Universele Verklaring van de Rechten van de mens van 1948. Deze mensenrechten zijn opgetekend door intellectuelen, theologen, filosofen, juristen en andere wetenschappers van over de hele wereld en van allerlei aard, ras en godsdienst in een tijd van universeel gedragen idealen waarvan gezegd kan worden dat ze met name vlijmscherpe omlijnningen hadden door de eraan voorafgaande wereldoorlogen. Deze hadden de geest van de mens op scherp doen staan, zoals bekend is als fenomeen na periodes van grote crisis. Deze moraal, die godsdienstvrijheid impliceert, kan dus prima voortbestaan in een multiculturele samenleving omdat deze moraal het verschil in godsdienst respecteert en de seculiere staat niet in de weg staat zolang deze zich niet aan het natuurrecht oplegt. Fanatisme op welk gebied dan ook, evenals gebrek aan gelijkheid tussen

man en vrouw en gelijktrekken van ongelijkheden, gaat in tegen het natuurrecht zoals dat past binnen Schumans referentiekader.

Schumans leven en referentiekader zijn hierbij een bron van inspiratie omdat hij heeft voorgeleefd hoe de mens, als sociaal wezen in zijn transcendentie, oog heeft voor de ander en geneigd is de deugden van eerlijkheid, vergevingsgezindheid, solidariteit en vele meer, te beleven die het (multiculturele) samenleven veraangename en tot bloei brengen zonder noch een godsdienst noch een seculiere vorm van leven aan mensen op te leggen.

Schumans tip voor goed bestuur in een veilige wereld

Schumans medicijn voor nu zou, zoals uit zijn levensloop blijkt, liggen bij het geven van menselijke, spirituele en morele vorming aan de jeugd en bij het onder de aandacht brengen van de sociale leer van de katholieke kerk bij alle politici en economen (Prick, 2012). Dit alles zou leiden tot een democratie waarin ieder mens als sociaal wezen aan zijn eigen roeping vorm kan geven, de vrijheid van de ander respecteert en aangespoord wordt tot onderlinge effectieve solidariteit en tot solidair zijn over de grenzen heen. Het zou goed bestuur in een veilige wereld met zich meebrengen. ■

Referenties

- Krijtenburg, M. (2012). *Schuman's Europe. His frame of reference*. Leiden: Leiden University Press. (Zie ook: <http://campusdenhaag.nl/crk/promovendi/mkrijtenburg.html>)
- De Groote, P. (1963) *Ter nagedachtenis aan Robert Schuman*. Brussel: Publicatiediensten van de Europese Gemeenschappen.
- Schuman, R. (2005). *Pour l'Europe*. Genève: Nagel.
- Schuman, R. (2010). *For Europe*. Genève: Nagel.
- Rougé, M., & Rougé, J. (2004). *Robert Schuman: 1886-1963. Humble chrétien, grand politique*. Mesnil Saint Loup, Frankrijk: Éditions du livre ouvert.
- Prick, L. (2012), Ons onderwijs is toe aan een Update, Hoe de *Bildung* verdween uit het onderwijs. In *NRC*, 11 februari 2012, p. 22.

(Endnotes)

- ¹ Dit artikel is een excerpt en bewerking van het proefschrift *Schuman's Europe. His frame of reference* waarop Margriet Krijtenburg op 11 september 2012 aan de Universiteit van Leiden is gepromoveerd als eerste duale promovenda van het Centrum voor Regionale Kennisontwikkeling (CRK – Universiteit Leiden) en De Haagse Hogeschool. Haar promotor was prof. dr. Paul Cliteur.

Abstract

This article is an excerpt of a doctoral dissertation on Schuman's Europe and his frame of reference that represents the original vision of the founder of the European union, Robert Schuman. It displays that his thoughts, personality, catholic religion and origin from Elzas-Lotharingen come together in his vision on the European union. He sees the raison d'être of European integration to the European spiritual and cultural heritage. He considers effective solidarity beyond borders thereof as a logical consequence. Schuman believes that the integration will take place step by step and will take generations. The national interests will be spared as much as possible in the process, unless these go against the common European interests. Schuman's way of thinking casts a refreshing look on the current situation of the European Union and provides insight into the cause of the European problems. It provides a conceptual framework that can be used for a solution.

